

Містами слави

Соломії Крушельницької

Лариса МАРЧУК
(Львів)

У Львові вийшов друком мистецький альбом, присвячений оперній діві Соломії Крушельницькій. Унікальні світлини примадонни світової слави публікуються вперше. Розкішна книга в поліграфічному виконанні видавництва «Апріорі» створена на базі фондів Музичного меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові.

Соломія Крушельницька
Міста і слава

Автори книги-альбому Галина Тихобаєва та Ірина Криворучка вибрали і представили тільки частину великого за обсягом документального матеріалу про Соломію Крушельницьку як співачку й людину високих духовних якостей.

Львівська мистецька громада – оперні співаки, видавці, журналісти, художники, музикознавці, критики ознайомилися з новим знаковим виданням під час його презентації в елітарній кав'ярні «Штука». Присутні високо оцінили й по-мистецьки вшукану дизайнерську роботу молодій художниці Лесі Квик з оформлення альбому-книги.

– Книга про Соломію Крушельницьку «Міста і слава» – високого європейського рівня. Разом із альбомом видано й компакт-диск із записом голосу співачки, – зазначила доктор мистецтвознавства, професор Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка Любов Кияновська. – Книга має два вектори: вона яскраво та в доступній для читача формі показує, що ми є і кого ми маємо. Ми, українці, – європейська нація, й потрібно переконувати в цьому читача, використовуючи такі унікальні, мудро дібрані архівні матеріали, що містяться в альбомі.

За 20 років існування Музичного меморіального музею Соломії Крушельницької довкола нього сформувалося товариство шанувальників її таланту.

– Ми їх називаємо друзями музею, – сказала під час презентації

альбому директор музею Галина Тихобаєва. – Тому в цій не випадково обраній безалкогольній кав'ярні «Штука» (що означає «Мистецтво») зібралися друзі, аби відзначити важливу в нашій спільній праці подію – вихід друком нової книги про славетну землячку. З великого архіву світлин Соломії Крушель-

ницької для цього унікального видання було дібрано визначальні – ті, що передають атмосферу її триумфу. Тож, гортаючи сторінки книги-альбому, читач має змогу разом із зіркою оперної сцени мандрувати містами її слави й істотно збагатити власне уявлення про Соломію Крушельницьку як актрису та людину.

ваєш запахи кориці й ванілі. Хочеться притулитися до печей із блиском кахлю кольору шоколаду. З ностальгією ступаєш під медове сяйво світильників на довгих ланцюжках і розглядаєш на стінах безліч світлин із сімейних альбомів галичан, різні гравюри, картини.

Чотири роки поспіль група молодих реставраторів-дизайнерів ретельно втілювала проект відновлення старого приміщення. Подібно до того, як археологи знімають один за одним шари ґрунту, молоді реставратори розчищали на фасаді нашарування штукатурки, кількох видів фарб. Потому – дуже обережно відкрили старі написи. А в приміщенні будівлі на стінах зберегли малярські роботи – трафарети у стилі львівської сецесії. Працювали довго й захоплено. Тому сьогодні кав'ярня «Штука» на вулиці Котлярській привертає увагу тих відвідувачів, які прагнуть спілкування в затишку, без алкоголю, сигарет, у мистецькій атмосфері, а за бажання – й за шахівницею.

Тут постійно відбуваються виставки художників, фотомайстрів. На фасаді – невеличка афіша, яка сповіщає про зустрічі, вечори артистичної публіки – саме так, як це відбувалось у Львові 100 років тому.

S.K.

Соломія – дочка царевича Амврозія

Розділи в альбомі подано під назвами міст, що стали важливими в долі Соломії Крушельницької: Львів, Мілан, Краків, Одеса, Сантьяго, Варшава, Скерневіце, Санкт-Петербург, Париж, Неаполь, Брешія, Рим, Буенос-Айрес, Віареджо. Розпочинається книга розповіддю про село Біла на Тернопільщині, де в родині священника Амврозія Крушельницького народилася Соломія. Шляхетне походження її батька зафіксоване у свідоцтві про народження. Цей архівний документ упорядники цитують: «Року Божого 1841 7 січня в будинку під номером 65 в Озерянах народився й того самого дня, місяця та року був охрещений і зареєстрований хлопечє Амврозій, греко-католик, **царевич** Крушельницький, законний син Ронди Дмитра-Василя і Олександри Ронди, дочки Дмитра-Григорія Марино-

вича, обоє **знатного** роду». Батько сам навчав нотної грамоти своїх вісьмох дітей, а також хлопчаків із навколишніх сіл. Часто приходили мандрівні музиканти, цигани, євреї, і він усіх приймав, допомагав одягом, харчами, грішми, бо вони грали від серця. Якось один музикант украв його золотий годинник. Пропажі ніхто не помітив. Та наступного дня сам крадій, плачучи, повернув його священникові. Свої погляди на музичну освіту батько Соломії виклав у газеті «Діло». Саме він узяв позику в банку в розмірі двох тисяч ринських на навчання доньки й привіз її у Мілан. Невдовзі Амврозій Крушельницький одержав листа від Фаусти Креспі, вчительки-італійки, що навчала Соломію: «Як хотілося б мати у школі розумних і здорових духом учениць, схожих на мою улюблену Саломею. Це було б

для мене втіхою. Та, на жаль, Саломея тільки одна! Досі я ще не бачила жодної дівчини, що хоча б трохи скидалася на неї! І це дійсно так, мій дорогий батьку! Саломея не тільки артистка душою, а й справжня людина, обдарована всім надміру! Що за чудове створіння!». Коли ж закінчилися дві тисячі ринських і родина не мала потрібних для подальшого навчання Соломії грошей, Фауста Креспі продовжувала навчати улюблену ученицю безкоштовно.

Тріумф і дару

Упорядники альбому подають багато документального матеріалу, написаного тогочасною українською мовою. Вони ризикували, боялися, що мову Галичини минулого століття не зрозуміють наші сучасники. Адже за 70 років український правопис істотно змінився. Були спроби уніфікувати тексти архівних матеріалів, максимально наблизити їх до сучасної української.

– Ми прислухалися до поради відомої письменниці Ніни Бічуї, – розповіла Галина Тихобаєва. – Вона запропонувала зберегти мову оригінальних текстів листів, рецензій та інших документів, що сприяє відтворенню атмосфери того часу. І від цього книга-альбом стала ще вартіснішою.

Гортаючи її й мандруючи містами слави Соломії Крушельницької, захоплюємося високою оцінкою критиків і знаками уваги публіки. У Кракові шанувальники таланту співачки випрягли коней із карети й несли Крушельницьку на руках. У Варшаві – поставили на сцену мольберт із жовтогарячих квітів, величезну таріль, на якій білими гвоздиками виклали напис «Повертайся до нас». А також кошик із рожево-червоних троянд у формі піраміди, увінчаної срібною зіркою з написом «*Mea*», а на додачу – рулон паперу з кількома тисячами підписів шанувальників співачки, які благали її не залишати варшавської сцени. Та на неї чекали інші міста та нові тріумфи. У Мілані скульптор Фарнезі викарбував ме-

дальйон із профілем Крушельницької в ролі «Саломея», яку вона блискуче виконала на сцені «*La Scala*». В Одесі Соломія отримала в подарунок срібну корону з написом «Талановитій артистці», оздоблений гранатами срібний сервіз, альбом «Ідеальній Дездемоні» й присвячену їй поему. У Сантьяго їй дарували діаманти, на її честь випускали білих голубів. І так було скрізь, де вона виступала.

Українські пісні для російського царя

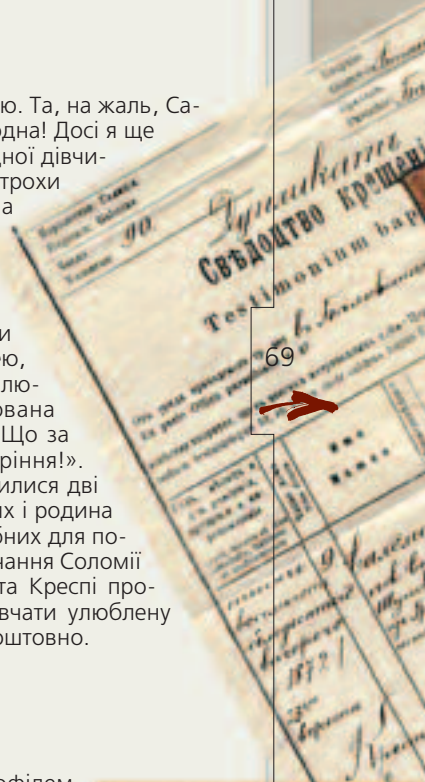
Соломію Крушельницьку запросили на приватний виступ у Скерневіце – царську резиденцію під Варшавою. Сама співачка так згадує про цю подію:

«Якось після закінчення вистави у Варшаві до мене постукали. За хвилину на порозі стояв красивий російський генерал. «Мадам, – звернувся він до мене по-французькому, – Його Величність цар Микола II чекає на вас у своїй резиденції за містом. Мені доручено передати вам запрошення й супроводжувати вас». Мене і кількох моїх колег від-

везли на вокзал. А звідти спеціальним поїздом у царську віллу. Там ми співали. Я тоді виконала кілька українських народних пісень. Раптом мене покликали до царя, і він запитав мене по-французькому, якого народу були ті пісні, які я щойно виконувала. Я відповіла, що співала українських народних

пісень. Помовчавши хвилину, цар тихенько спитав, хто я за національністю. Я відповіла. Він знову помовчав, а потім ніяково зауважив, що його запевняють, що я іншої національності».

Крушельницька підкорила найпримхливішу публіку Парижа та найвибагливішого глядача в театрі «*San Carlo*» в Неаполі. Через 30 років, коли вона зайшла до цього театру, щоб показати його друзям, її впізнав старий сторож і відчинив двері зі словами: «Заходьте, синьйора Соломія, це ваш театр!».

Свамання аптекаря єгипетського короля

Автори книги не оминули й романтичних історій з життя Крушельницької як чарівної жінки, в яку закохувалися чоловіки і просили її руки. Один із них, кому Соломія відмовила, але дозволила «бути її досмертним другом», – Іван Білинський. Завдяки винятковим обставинам він став аптекарем єгипетського короля. Родом із Тернопільщини, Білинський ще в гімназії потоваришував із сином подільського поміщика, який відрядив їх обох до Єгипту, аби вилікувати хворого сина. Опікуючись товаришем,

Іван часто ходив до місцевого араба-аптекаря, котрому сподобався, і той узяв його за сина та вивчив, а по смерті залишив йому аптеку. Згодом Білинський здобув високе становище й став придворним аптекарем єгипетського короля, але дуже тужив за батьківщиною й шукав собі дружину-українку. У Трієсті в театрі він побачив Соломію та закохався, тож ввечера освідчився й запросив разом із сестрою вечеряти на корабель. Відбулася відверта розмова. Соломія не приховувала своєї першочергової мети – «служити своєму

народові, щоб він став у коло рівноправних народів світу». Відтоді між ними розпочалося тривале листування, сповнене туги, суму та взаємного підбадьорювання. Він часто надсилав Соломії сувеніри з Єгипту: брошку з діамантами, перстень у формі вужа, килимок із написом «Щоб ваші ніженьки не торкалися холодної підлоги». Соломія теж надсилала йому сувеніри з міст, де виступала. Іван Білинський, за її підказкою, став меценатом і надавав значні кошти для навчання талановитих українських дітей.

Шлюб Соломії з італійським адвокатом

І все-таки Крушельницька у 38 років зробила свій вибір. Під час гастролей у Буенос-Айресі вона взяла шлюб із італійським адвокатом Чезаре Річчоні. Окремий розділ книги під назвою Віареджо ілюстрований світлинами, які працівники музею знайшли в архівах цього міста. «Віареджо» в перекладі з італійської означає «дорога королів». Тут, на мальовничому й популярному курорті, відпочивали знаменитості з усього світу. Вілла «Salome» багатьом із них була відома. Роки життя Соломії у Віареджо з Чезаре Річчоні, який був мером міста, – стали щасливими для подружжя, що ніколи не розлучалося. Вони мали багато друзів, часто приймали гостей, самі виїздили в

товариства. Перші у Віареджо придбали автомобіль, за кермом якого Соломія любила з чоловіком подорожувати. На початку 1920-х років у розквіті слави Крушель-

ницька залишила оперну сцену й гастролювала з концертами до середини 1930-х. У 1936 році Річчоні помер, і вона дедалі частіше приїздила в Галичину до рідних.

Прощальний поцілунок

Напередодні Другої світової війни Соломія Крушельницька знову поїхала відвідати рідних до Львова. І волею обставин назавжди втратила те вільне й гідне життя, що забезпечила собі ціною напруженої, самовідданої праці в роки слави. За віллу у Віареджо, де розташувалося радянське посольство, вона одержала 15 тисяч карбованців, а все майно і приватний архів співачки безслідно зникли. У Львові Крушельницькій дали помешкання на одному з поверхів її власного триповерхового будинку. Що відчувала вона в ті тяжкі останні роки, мешкаючи в цій квартирі, залишається таємницею. Як людина високих духовних якостей, Крушельницька спокійно прийняла всі випробування, послані їй на схилі

віку. Ні бунту, ні нарікань, ні розпачу, ні зневіри ніхто не бачив у її очах. Спокій і якась таємничість світилися в них, коли спілкувалася з викладачами та навчала студентів консерваторії. Аристократка духу жила дуже скромно й зовсім не згадувала власних тріумфів. Натомість своє розуміння методики викладання вокалу професор Крушельницька докладно висвітлила в доповідній записці, яку подала до Комітету у справах мистецтв при Раді Міністрів СРСР. Вона сміливо написала, що для її студентів у консерваторії «головним предметом студій є все ж таки вокал», а ось обсяг навчання діалектичного матеріалізму «треба пристосувати до спроможностей вокалістів».

На світлинці, яка завершує книгу-альбом, – перед дверима стоїть посвіта Соломія Крушельницька. А поруч – прощальний напис, зроблений її рукою: «Цьомаю сердечно всіх і вся – ваша Сальомеа».

70